

ים-יבשה

חיים במדינה הולכת ומצטופפת

הסביבה הימית

החברה להגנת הטבע
שומרים. מחנכים. אוהבים

מוגש לשדולה הסביבתית-חברתית
לרגל יום הסביבה בכנסת

יוני 2018

ים-יבשה

חיים במדינה הולכת ומצטופפת

הסביבה הימית

כותב הדו"ח:

נור פפאי, סמנכ"ל שמירת טבע, החברה להגנת הטבע

סייעו בהכנת הדו"ח:

דיקלה זיידמן, דב גרינבלט, אלון רוטשילד, נעה יאיון, גיתית הרש

צילום תמונת שער: דב גרינבלט

הסביבה הימית

דקר הסלעים. צילום: אורן קליין.

1. רקע

לצד הפוטנציאל של המרחב לאספקת שירותים מגוונים לחברה ולכלכלה בישראל, יש גם איום כבד על האיזון העדין בסביבה הימית. איום זה, אם יתממש, עלול לפגוע במערכות האקולוגיות הימיות והחופיות הרגישות ובשירותים שהן מספקות, ובהיעדר תכנית כוללת למרחב הימי וכלי ניהול אפקטיביים ליישומה, לגרום נזק בלתי הפיך. תשומת הלב הלאומית להזדמנויות ולאיומים במרחב הימי גדלה מאוד בשנים האחרונות, בעיקר עקב גילוי מאגרי הגז הגדולים, אבל גם עקב ההבנה שהיוזמות במרחב וסביבו ילכו ויתרבו, וכי יש להתחשב גם בשינויים גלובליים כמו שינוי אקלים, למדיניות מרחבית ברורה ולכלי אסדרה (רגולציה) אפקטיביים לתכנון המרחב ולניהולו. במצב זה עלולות רבות מההזדמנויות לחמוק או להתעכב, והאיומים - להתממש.

עם ריבוי הצרכנים, מתגברים הקונפליקטים בין השימושים השונים, ובין הפעילות האנושית והמרחב האקולוגי. לנוכח תמורות אלה עולה חשיבות הניצול היעיל של משאבי הים תוך שמירה על המערכת האקולוגית. ואכן, במקביל לגידול בפעילות האנושית בים התרחבה בשנים האחרונות ההכרה בחשיבות השימור של משאבי הטבע בים וגברה ההבנה שהתועלת ממערכות אקולוגיות ימיות מאוזנות היא מעבר לתרומה קצרת מועד כמזון מהים. לקיום שונות ביולוגית ולמערכות אקולוגיות ימיות מתפקדות ישנה חשיבות עליונה בהבטחת קיומו של האדם בטווח הארוך.

לכן, ההתייחסות המודרנית היא למערכת האקולוגית כמכלול. יחסי הגומלין בין האדם והמערכות האקולוגיות הימיות היו בעבר ממוקדות בעיקר במי החופים וכן גם הידע האקולוגי. לעומת זאת, הידע על מערכות אקולוגיות בים הפתוח והעמוק הוא מועט מאד².

למרחב הימי בעולם נודעת השלכה ישירה על שגשוגן וביטחונן של מדינות חופיות, כמו גם על מדינות שלהן אין חוף הנושק לים הפתוח. האוקיינוסים והימים מהווים למעלה מ-70% משטח כדור הארץ, 80% מהאוכלוסייה העולמית חיה במרחק של פחות מ-100 ק"מ מקו החוף ומתפרנסת ממשאבי הים. הים מכיל 65% מפוטנציאל מקורות האנרגיה ו-95% מהסחר הבינ"ל עובר דרך הים.

המרחב הימי נתון מזה מספר עשורים לתמורות גאופוליטיות וסביבתיות מהותיות. הגידול הדמוגרפי והעלייה ברמת החיים מגבירים את הלחץ על שטחי הים לצורך הפקת משאבים. פיתוח טכנולוגיות המאפשרות לנצל טוב יותר את משאבי הים העמוק, מביא להגדלת הפעילות במרחב זה. גם בישראל הולך וגובר בשנים האחרונות השימוש במרחב הימי למטרות שונות¹.

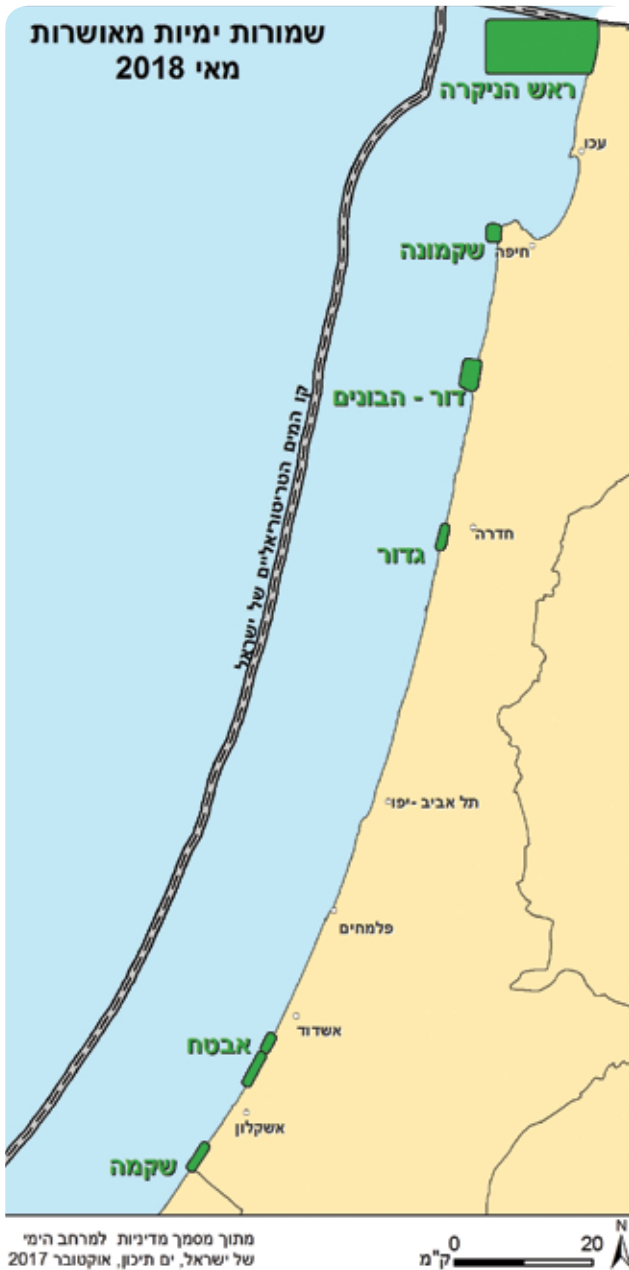
שטחו של המרחב הימי של ישראל בים התיכון עולה על 26,000 קמ"ר, שטח הגדול מן השטח היבשתי של המדינה. מרחב זה יכול לשרת צרכים רבים של החברה, הכלכלה והסביבה. יש בו פוטנציאל עצום של משאבי אנרגיה, הוא מקור עיקרי של מי גלם לייצור מים (התפלה) לצריכה ביתית ויש בו אוצרות טבע ומורשת רבי ערך.

המרחב הימי הוא הגשר העיקרי של סחר ותשתיות אל העולם הגדול. עם זאת, המרחב הימי הוא גם ה"ריאה הכחולה" של ישראל הכוללת נוף פתוח ומרחב עצום לפעילויות פנאי ונופש, מקור לחמצן, תרופות חדשות, וכמובן טבע ייחודי. הים התיכון הוא ים מיוחד: כרבע מהאורגניזמים בו הם ייחודיים (אנדמיים). מזרח הים התיכון, למרות היותו חם ומלוח במיוחד (מעין "מדבר ימי") הוא מרחב עשיר בחי ימי ייחודי: שוניות ספוגים, אלמוגי מים עמוקים, צבי ים, דולפינים, דגי דקר, כרישים ומרחב רבייה של טונה כחולת סנפיר.

¹ ההטכניון, תכנית ימית לישראל, שלב א', 2015

² מנהל התכנון, מסמך מדיניות למרחב הימי של ישראל - ים תיכון, דוח שלב א', 2015

שמורות ימיות מאושרות בים התיכון⁵

לאחר עשרות שנים, בהן ההתייחסות למרחב הימי היתה כל'חצר האחורית', מתוך תפיסה שהוא נעדר משאבי טבע וערכים סביבתיים משמעותיים, בשנים האחרונות, בעקבות הגילויים השונים, נערכו מספר תכניות אסטרטגיות למרחב זה:

- תכנית ימית לישראל, הטכניון, 2015
- סקר אסטרטגי סביבתי לחיפוש ולהפקה של נפט ושל גז טבעי בים, גיאופרוספקט, משרד האנרגיה, 2016
- תכנון המרחב הימי של ישראל, מנהל התכנון, דוח שלב ב', 2017 (טרם הושלם).

2. תמונת מצב

שטחו של המרחב הימי של ישראל בים התיכון עולה על 26,000 קמ"ר, שטח הגדול מן השטח היבשתי של המדינה. מרחב זה יכול לשרת צרכים רבים של החברה, הכלכלה והסביבה. יש בו פוטנציאל עצום של משאבי אנרגיה, הוא מקור עיקרי של מי גלם לייצור מים (התפלה) לצריכה ביתית ויש בו אוצרות טבע ומורשת רבי ערך.

כל המידע שנאסף עד היום מלמד על כך שנכון להיום המרחב הימי של ישראל **לא שמור, לא מתוכנן, לא מוגן, לא מנוהל ולא ערוך במידה מספקת לאירועי זיהום.**

לא שמור - רק 3% מהמים הטריטוריאליים מוגנים באמצעות שמורות מוכרזות (בניגוד לשמורות בשטחי היבשה שם האחוזים עומדים על כ-20%).

לא מתוכנן - על הסביבה הימית לא חלה כל תכנית סטטוטורית המגדירה את הייעודים והשימושים בים³.

לא מוגן - החקיקה הישראלית איננה חלה על המים הכלכליים.

לא מנוהל - היעדר סינכרון בין כל הגורמים הפועלים במרחב הימי⁴.

לא ערוך במידה מספקת לאירועי זיהום - היעדר הלימה בין הפיתוח המואץ למוכנות לאירועי זיהום.

³ "בניגוד למצב ביבשה, העדרה של הסדרה תכנונית כוללת למרחב הימי." מתוך: מסמך המדיניות למרחב הימי, דוח שלב ב', 20017
⁴ "העדרו של ניהול כולל של המרחב הימי וכי גופים שונים מחזיקים בתחומי אחריות שונים ובסמכויות שונות הנוגעות למרחב הימי ומפגינים רמת מעורבות ומשילות שונה בכל תחום." מתוך: מסמך המדיניות למרחב הימי, שלב ב', 2017.

3. מבט צופה פני עתיד

המציאות שתוארה לעיל על היעדר תכנון, שמירה, הגנה וניהול של המרחב הימי חייבת להשתנות, מכיוון שבשנים הבאות הלחץ על הסביבה הימית רק ילך ויעלה, והתחרות בין השימושים השונים תלך ותחריף. להלן השימושים העיקריים הצפויים לגדול בשנים הבאות:

3.א. נמלים מסחריים

בשנים האחרונות ישנה הרחבה עצומה של הנמלים - נמל הכרמל בחיפה ונמל היוכל באשדוד, דרכם עוברים כ- 99% מתנועת המטענים אל ישראל וממנה. על פי מסמך המדיניות למרחב הימי, על המדינה להמשיך ולפתח את הנמלים על מנת להתחרות על המטענים בשטעון (HUB) - מטען הנפרק בארץ, אך מיועד למדינות אחרות, ואשר יועמס על אניה נוספת שתובילו לנמל היעד. שטעון בהיקף נרחב יחייב היערכות לקליטת אניות ענק ושטחי אחסון גדולים על אלו המתוכננים, ומכאן אף עולה הצורך בהגדלה נוספת בעתיד. לצורך התעבורה הימית, קיימת הקצאה של נתיבי שיט במרחב הימי בשטח של 1,430 קמ"ר, שהם 35% משטח המים הטריטוריאליים.

3.ב. נמלי דיג, מעגנות ומרינות

כלי השיט במעגנות לאורך חופי ישראל נועדו בעיקר לתיירות, ספורט ימי, נופש, דיג וחינוך ימי. היצע מקומות העגינה (נכון ל-2015) בחופי הים התיכון בישראל כולל כ- 2,860 מקומות עגינה, עפ"י החלוקה להלן⁵:

מס'	שם המעגנה	קיבולת מקומות עגינה	שיעור תפוסה
1	מרינה אשקלון	600	100 מקומות פנויים
2	מרינה אשדוד	550	100 מקומות פנויים
3	נמל יפו	200	תפוסה מלאה
4	מרינה אתרים - ת"א	300	תפוסה מלאה
5	נמל תל אביב	110	סגור לעגינה
6	מרינה הרצליה	700	תפוסה מלאה
7	מעגנת שביט - חיפה	380	תפוסה מלאה
8	מרינה נמל עכו	127	תפוסה מלאה
סה"כ:		2,860	

במהלך השנה החולפת החל מנהל התכנון לקדם הליך להכנת תוכנית מתאר ארצית למעגנות ובמסגרת נבחנת האפשרות להרחיב ולהגדיל את היקף המרינות הקיימות היום.

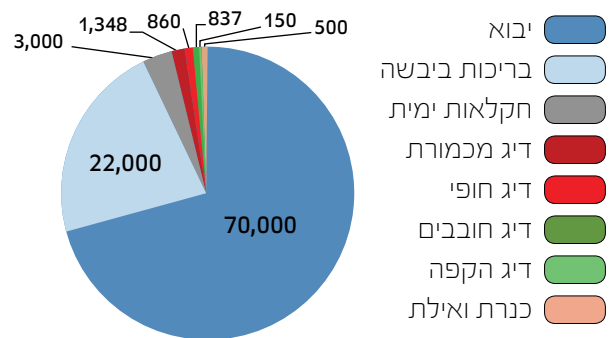
נמל אשדוד

⁵ מנהל התכנון, מסמך מדיניות למרחב הימי של ישראל - ים תיכון, דוח שלב א', 2015

3.ג. שטחי דייג'

בשנה שעברה, במסגרת רפורמה מקיפה בדייג, הוגבל דייג המכמורת מצפון לחוף דור, אך עדיין נותרו שטחים נרחבים בים המיועדים לדייג מכמורת, דיג הרסני ההורס את בית הגידול והפוגע במגוון יצורים ימיים (למעלה מ-80% משלל המכמורת הוא "שלל לוואי" של מינים מוגנים, דגים קטנים ודגים לא מסחריים). כמו כן מתבצע דיג מאסיבי בשיטות שונות, מסחריות וספורטיביות, הפוגע במינים בסיכון כמו דקרים וטונה כחולת סנפיר.

השטחים המיועדים לדייג מכמורת לאחר הרפורמה משתרעים על שטח של 1,640 קמ"ר המהווים 40% משטח המים הטריטוריאליים⁶.

מקורות אספקה לתצרוכת הדגים בישראל באחוזים.

נתוני הדיג הינם מ-2010, מקורות: שפירו (2008), שפניר ואח' (2013), איילון ואח' (2015).

3.ד. תחנות כח⁸

תחנות הכח לאורך החוף (חיפה, חדרה, ת"א, אשדוד ואשקלון) מספקות למעלה ממחצית כושר ייצור החשמל של ישראל (2015), כ-7,600 מ"ו מתוך 13,700 מ"ו⁶. בשל כניסתו של הגז הטבעי למשק החשמל, לא צפוי גידול במספר התחנות החופיות. יחד עם זאת, הרפורמה בחברת החשמל מציעה להקים שתי יחידות מחז"מ בתחנת רידינג שבת"א. מאידך, באותה תחנה נבחנת האפשרות לנצל את בריכת ההשקטה של תחנת הכח לצורך מעגנה ספורטיבית.

3.ה. מתקני התפלה⁷

בעשור האחרון הוקמו שורה של מתקני התפלה המספקים כ-600 מיליון מ"ק בשנה בחלוקה הבאה:
 חדרה - 145 מלמ"ק
 פלמחים - 90 מלמ"ק
 שורק - 150 מלמ"ק
 אשדוד - 100 מלמ"ק
 אשקלון - 120 מלמ"ק.

בהצעת המחליטים של שר האנרגיה, הנמצאת על שולחן הממשלה, מוצע לעדכן את יעד ההתפלה ולהיערך להגדלת כושר ייצור המים הקיים באמצעות מתקני התפלה, כך שההיקף הכולל של מי ים מותפלים בשנת 2030 לא יפחת מ-1,000 מלמ"ק בשנה. עוד נכתב בהצעה כי יש לפעול באופן מיידי להגדלת כושר הייצור המלא של מתקני ההתפלה, כך שיתווסף בטווח המיידי (עד לשנת 2024) סך שלא יפחת מ-300 מלמ"ק לשנה לכושר ההתפלה הנוכחי, באמצעות הקמת שני מתקני התפלה נוספים, בגליל המערבי ובשורק.

⁶ תרשים: מתוך מסמך המדיניות למרחב הימי, דוח שלב א', 2015.

⁷ נכון להיום השטחים של המכמורת הם גדולים בהרבה - כ-60% משטח הים בפועל (מכיוון שאין אכיפה על שטחי הפיתוח העתידיים ועל שטחי האש הסגורים).

⁸ מנהל התכנון, מסמך מדיניות למרחב הימי של ישראל - ים תיכון, דוח שלב א', 2015.

⁹ מנהל התכנון, מסמך מדיניות למרחב הימי של ישראל - ים תיכון, דוח שלב א', 2015.

הלחצים על הים התיכון

תחנות כח, נמלים, מרינות, מתקני התפלה, שטחי דיג ונתיבי שייט¹⁰

1.3. שטחים צבאיים סגורים

מערכת הביטחון מגדירה שטחים נרחבים במרחב הימי כסגורים בפני שימושים אחרים. שטחים אלו כוללים 675 קמ"ר, המהווים 17% משטח המים הטריטוריאליים של ישראל.

2.3. חוות לגידול דגים¹¹

היום ישנן שלוש חוות כלובים לייצור דגים למאכל בים התיכון בהיקף של כ-3,250 טון. חלק הארי שלהם נמצא בחווה ובה שורת כלובים לאורך שובר הגלים הראשי של נמל אשדוד, ועוד שתי חוות בים הפתוח - מול חופי אשדוד (8,000 דונם) ומול חופי מכמורת (800 דונם).

בשנים האחרונות ישנן התפתחויות טכנולוגיות משמעותיות בתחום החקלאות ימית באמצעות כלובי דגים בים הפתוח. הניסיון המצטבר בישראל מלמד על פוטנציאל כלכלי, אך הענף יצטרך להיבחן ביכולתו לעמוד בתחרות, בעיקר מול חוות אחרות בים התיכון, הממוקמות בחופים מפורצים ומוגנים.

צריכת שטחי הים של חוות הדגים בים הפתוח גבוהה מאד, כ-1,000 דונם למערכת כלובים אחת, ואפשרות החפיפה עם משתמשים נוספים בים מוגבלת.

התהליכים גלובאליים מובילים לכך, שייצור המזון ביבשה מגיע לקצה גבול היכולת, וגם בתחום הדיג צפוי מצב של התכלות רוב הדגה המקומית באוקיינוסים. כך צפוי חלקו של הים באספקת מזון לאוכלוסיית העולם לגדול עם הזמן. כיום התכנית לפיתוח חקלאות ימית כוללת איתור שטחים בהיקפים של כ-112 קמ"ר, המהווים כ-3% מהמים הטריטוריאליים.

צילום: אלון רוטשילד

¹⁰ דקלה זיידמן, יחידת ה-GIS, החברה להגנת הטבע
¹¹ מנהל התכנון, מסמך מדיניות למרחב הימי של ישראל - ים תיכון, דוח שלב א', 2015.

12 3.1 תשתיות הגז והנפט

השטחים המיועדים למתקני תשתית וגז במים טריטוריאליים משתרעים על שטח של 110 קמ"ר, המהווים 3% מהשטח.

השטחים בהם ניתנו זיכיונות חיפוש והפקה משתרעים במים הכלכליים על שטח של 5,690 קמ"ר, המהווים 26% משטח המים הכלכליים.

קיים מגוון רחב של סוגי תשתיות ימיות, כאשר צפיפות התשתיות השונות בים עולה ככל שנעים מזרחה לעבר החוף. ריכוז התשתיות הגבוה ביותר נמצא בממשק ים-יבשה, ופוחת בים העמוק.

התשתיות המשמעותיות ביותר בסביבה הימית קשורות לתגליות של המאגרים המסחריים של הגז הטבעי שהתגלו במים הכלכליים החל משנת 1999 מול חופי אשקלון. בהמשך התגלו מאגרים נוספים: נועה, תמר, דלית, לווייתן, תנין וכריש.

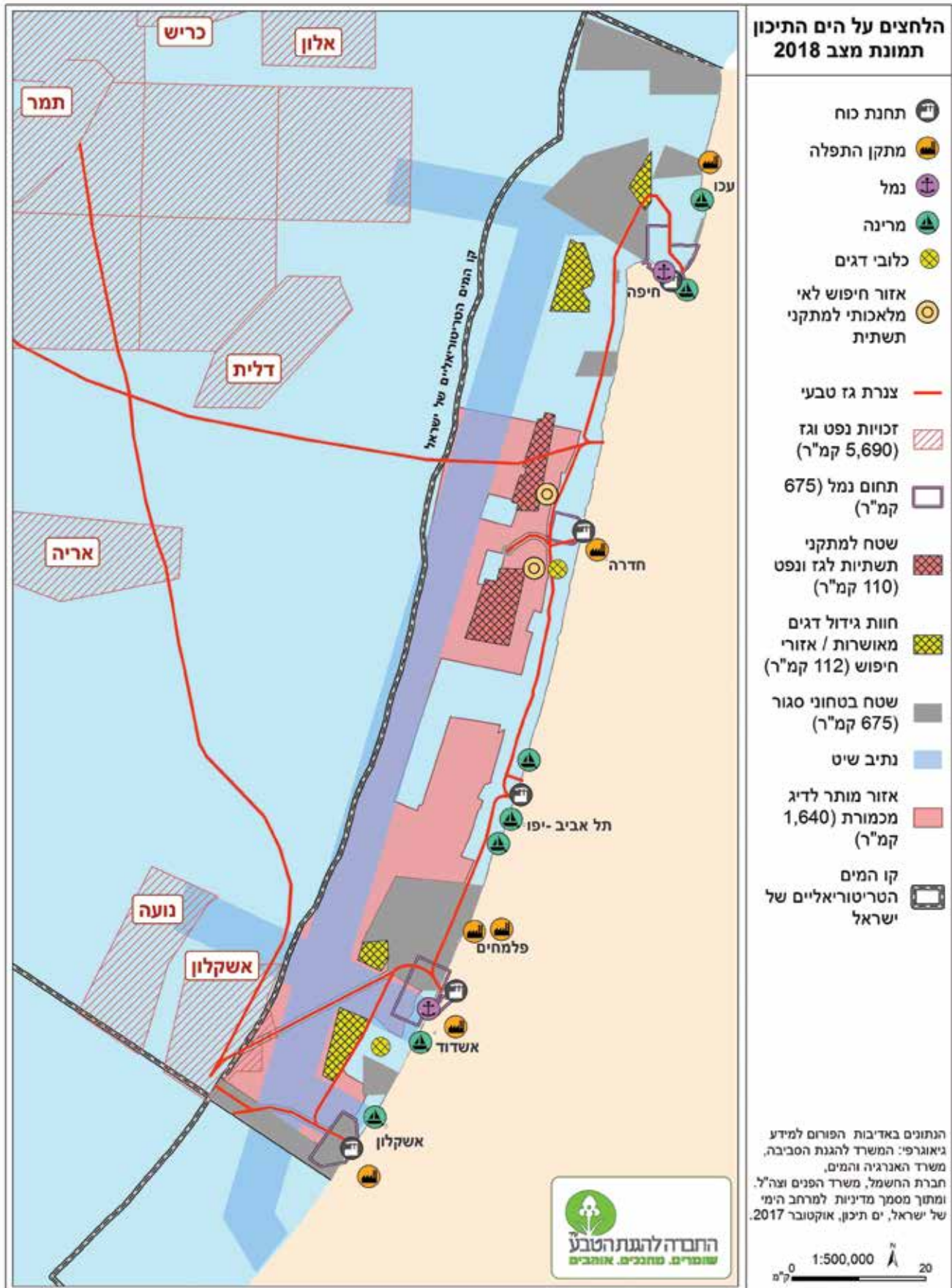

אסדת גז בים התיכון

¹² מנהל התכנון, מסמך מדיניות למרחב הימי של ישראל - ים תיכון, דוח שלב א', 2015.

הלחצים על הים התיכון

תמונה כוללת¹³

¹³ דקלה זיידמן, יחידת ה-GIS, החברה להגנת הטבע

4. המלצות וצעדים נדרשים

4.א. ניהול ותכנון המרחב הימי

מנהל התכנון מקדם בשנים האחרונות מסמך מדיניות מקיף למרחב הימי, אך אין בכוונתו להפוך אותו למסמך תכנוני מחייב, כפי שמקובל ביבשה באמצעות תכנית מתאר ארצית, אלא להשאירו כמסמך מנחה בלבד. במצב דברים זה תכנון המרחב הימי חשוף ללחצים ולהשפעה של כוחות חזקים, כאשר אין מנגד מדיניות ברורה ומחייבת.

בנוסף, במרחב הימי ישנם אינטרסים רבים ומשמעותיים למשרדי ממשלה שונים, כגון: משרד הביטחון, האוצר, האנרגיה, משרד התחבורה, הגנת הסביבה ועוד. על מנת לייצר תיאום ואינטגרציה בין כלל הפעולות והשימושים יש למסד מנגנון תכנוני - ולי"ם - בעל סמכויות רישוי, פיקוח ואכיפה, עם נציגות כלל הגופים הממשלתיים והחוץ ממשלתיים הרלוונטיים. בהמשך, ועם הצטברות הידע, יש מקום להכין תכנית מרחבית לים גם בתחומי המים הכלכליים.

יש לעגן את מסמך המדיניות בצורה מחייבת - תוכנית מתאר ארצית לסביבה הימית (המים הטריטוריאליים) ובמקביל למסד מנגנון תכנון - ולי"ם - בעל סמכויות רישוי, פיקוח ואכיפה במים הטריטוריאליים ובמים הכלכליים (עם הסדרים ייחודיים לאזור זה).

4.ב. הגנה על המרחב הימי

לאחר עשור של דיונים, המדינה חידשה לאחרונה את הדיונים ברגולציה על המים הכלכליים. בימים אלו מקודם בכנסת בהכנה לקריאה שניה ושלישית "חוק אזורים ימיים", אלא שחוק זה אינו נותן מענה לצורך בחיזוק ההגנה על המים הכלכליים.

"חוק אזורים ימיים" נועד להסדיר את הזכויות והחובות של המדינה בשטח המים הכלכליים. בשטח זה מצויים משאבי טבע ציבוריים יקרי ערך, לצד סביבה ימית טבעית ייחודית ומופלאה.

אין מחלוקת כי מדינת ישראל חייבת להסדיר את סמכויותיה בתחומי המים הכלכליים, ששטחם שווה לשטחה היבשתי של ישראל. פעילות הפיתוח של שדות הגז והנפט בתחומי המים הכלכליים מתבצעת שנים רבות מדי במצב של חוסר ודאות רגולטורית, מצב המוביל לפגיעה קשה במשק, בטבע ובסביבה, ובציבור - בעליו של משאבי הטבע המצויים שם.

מהמתואר לעיל עולה תמונה מצב עגומה. הים התיכון סבל משנים ארוכות של הזנחה, בהן המדינה לא ניהלה את הים, ובריק שנוצר נכנסו שחקנים שונים, בהם חברות תשתית, דייגים וגורמים נוספים, אשר פעלו ללא רגולציה סביבתית מספקת.

הים התיכון מול חופי ישראל, אשר עד לאחרונה היה מרחב פתוח, אשר לא משך את תשומת הלב הציבורית והיה בבחינת ר"חוק מהעין רחוק מהלב", הולך ומשנה פניו. ההישענות של מדינת ישראל על מפעלי ההתפלה כמקור אספקת מי שתייה מרכזי מחד, ותגליות הגז במים הכלכליים מאידך, הופכים את הים התיכון למשאב קיומי עבור מדינת ישראל.

התחרות על השימושים השונים הולכת וגוברת, כפי שניתן להתרשם מהחלוקה עפ"י ההצעה במסמך המדיניות למרחב הימי¹⁴:

שימוש	שטח בקמ"ר	אחוז
מים טריטוריאליים	4,052	100
דייג מכמורת	1,640	40
נתיבי שיט	1,430	35
שטח בטחוני סגור	675	17
תחום נמל, תשתיות וחוות דגים	371	10
שמורות	347	9
מים כלכליים	21,231	100
זיכיונות גז ונפט	5,690	27

כמשאב קיומי לעתידה, על המדינה לשנות מהקצה אל הקצה את ההתייחסות למרחב הימי, ומאזור הפקר בו אין דין ואין דיון, לאזור שהמדינה לוקחת עליו אחריות ודואגת שיהיה מתוכנן, מוגן, מנוהל, שמור וערוך לתקלות ולאירועי זיהום.

¹⁴ בין חלק מהשימושים קיימת חפיפה

מתפקדת, להגן על בתי הגידול של הים, ולהגיע לענף דיג בר קיימא.

ענף דיג בר קיימא משמעותו:

- מניעת שיטות דיג הרסניות (למשל מכמורת) הפוגעות בתשתית בית הגידול.
- מניעת פגיעה חמורה במינים המצויים בסכנת הכחדה, שרגישים במיוחד לדיג.
- מניעת פגיעה בכושר ההתחדשות של הדגה (למשל עונות רבייה וכד').

יש להשבית את כל צי המכמורת בישראל, שאין לו ייתכנות אמיתית לקיום ארוך טווח, ופגיעתו בסביבה הימית ובענפי הדיג האחרים היא קשה. במקביל, להגן על מינים בסיכון גבוה (כגון: דקרים וטונה כחולת סנפיר), שתקנות הדיג אינן נותנות להם מענה הולם, באמצעות אכרזתם כמינים מוגנים ע"י השר להגנת הסביבה.

4.ה. היערכות למניעת מפגעים

מכליות שמן פוקדות מאות פעמים בשנה את מסופי הדלק הנמצאים לאורך חופי המדינה ופורקות כ-12 מיליון טון שמן נוזלי בשנה. שני מיליון טון שמן נוספים בשנה, מיוצאים דרך מסופי הדלק הימיים של ישראל בנוסף, ישנם פיתוח הולך וגובר של הפקת גז ונפט ממאגרים בים התיכון.

כתוצאה מתקלות שונות, עלולים להתרחש אירועים חמורים של זיהום הים והחופים, והנזקים הבריאותיים, הסביבתיים והנזקים לכלכלת המדינה, עלולים להיות כבדים ביותר.

דרכי ההתמודדות עם אירועים כאלה הן בשלושה מישורים:

- **מניעה** - הקטנת ההסתברות להתרחשות תקרית.
- **טיפול באירוע** - הפחתת הנזקים הכלכליים והסביבתיים למינימום האפשרי.
- **שיקום** - החזרת החיים למסלולם הרגיל בזמן הקצר ביותר ושיקום נכסים אקולוגיים שנפגעו¹⁵.

בעשור שחלף מהחלטת הממשלה בנושא, הוגדר תקציב יעודי לרכש לטובת היערכות לאירועי זיהום מהקרן לזיהום הים, ונעשתה היערכות למוכנות לאירועי זיהום ע"י הגופים השונים הפועלים במרחב הימי, כגון: חברת החשמל, חברת נמלי ישראל, תש"ן ואחרים. כמו-כן החלה הקמתה של תחנה אחת (קצא"א) מתוך שתיים המיועדות לתת מענה מהיר לאירוע זיהום.

אולם, על אף שהחלטת הממשלה קבעה שיש צורך בחקיקה שתקבע את התוכנית לאומית למוכנות ותגובה

עם זאת, הצעת החוק מציעה אסדרה חלקית ושגויה: היא נעדרת מנגנוני איזון בין הצורך בפיתוח הכלכלי עם ההכרח בשימור הסביבה הימית, היא נעדרת מנגנונים שיבטיחו את השקיפות, את מעורבות ושיתוף הציבור בחלוקת זכויות החיפוש וההפקה של הנפט, היא נעדרת מנגנונים שיאפשרו למשרד להגנת הסביבה לממש את סמכותו ואחריותו כלפי הציבור בישראל - כמו למשל במניעת אסונות בסדרי גודל עצומים. עוד נעדרת הצעת החוק מנגנון הולם לשימור אתרי טבע רגישים בסביבה הימית של המים הכלכליים.

יש לערוך בהצעת החוק "אזורים ימיים" את השינויים הנדרשים על מנת שיאזנו בין הצורך הכלכלי לצורך בשימור הסביבה הימית.

4.ג. שמירה על המרחב הימי באמצעות שמורות ימיות
השמירה על מערכת ימית בריאה היא אינטרס לאומי ולא סקטוריאלי ויש הכרח לקדם אותה מוקדם ככל הניתן, בכדי למנוע את לחצי הפיתוח במקומות הרגישים ביותר מבחינה אקולוגית.

בניגוד לנורמות המקובלות בעולם, המדברות על הצורך להגן על 20% ואף 30% משטחי הים ע"י שמורות ימיות, מסמך המדיניות למרחב הימי של מנהל התכנון מציע להגן על כ-9% בלבד מהמים הטריטוריאליים באמצעות שמורות טבע. מסמך המדיניות אמנם מציע אזורים נרחבים, המיועדים ע"י רשות הטבע והגנים כשמורות ימיות, כ'אזורים ימיים מיוחדים', אלא שהוראות התכנית מלמדות על כך שהם אינם באמת מוגנים וניתן לקיים בהם שימושים פוגעניים רבים.

יש לאשר שמורות ימיות בהן הטבע יוכל להישמר ולהשתקם, בהיקף של 20% משטח המים הטריטוריאליים, ובתוספת שטחים משמעותיים במים הכלכליים. לשם כך יש להרחיב את השמורות הימיות במסמך המדיניות למרחב הימי, לאשר ולהכריז על תכניות מפורטות לשמורות ימיות ולאפשר אישור שמורות במים הכלכליים.

4.ד. השלמת הרפורמה בניהול הדיג

במהלך אינטנסיבי הצליחה החברה להגנת הטבע, בעזרת גופים רבים אחרים, להוביל לשני מהלכים מרכזיים בשנים האחרונות:

עדכון לתקנות הדיג שאושרו בוועדת הכלכלה בשנת 2016 בוועדת הכלכלה. התקנות כוללות בין השאר איסור דיג מכמורת בשליש משטח הים התיכון הישראלי בישראל. העברת האכיפה הימית על הדיג לרשות הטבע והגנים.

מטרת המהלכים המשלימים, אותם יש לקדם, היא להגיע לים תיכון בריא יותר, מאוזן יותר, שיש בו אוכלוסיית דגים

¹⁵ מסמך המדיניות למרחב הימי, דוח שלב א', 2015

לאירועי זיהום ים בשמן (התלמ"ת) בחוק, עד היום לא חוקק החוק.

יתרה מכך, עד היום לא הוקצו התקנים הנדרשים ליישום התכנית והוצאתה אל הפועל. יישום ההיערכות מחייב הקצאת 22 תקנים חדשים (תרחיש מינימאלי מדבר על 11 תקנים), ובלעדיהם מתעכב גם הרכש של אוניות וציוד, ולכן בפועל בנקודת הזמן הנוכחית מדינת ישראל איננה ערוכה במידה מספקת לאירועי זיהום.

על המדינה לאפשר באופן מיידי את האיוש הנדרש של 22 תקנים ליישום תכנית הפעולה של התלמ"ת. במקביל על המשרד להגנת הסביבה לקדם את חוק התלמ"ת ולאשרו בכנסת.

הים הולך ומצטופף. אם לא נדע לנהוג בצורה שקולה ונכונה בשנים הקרובות, לא נוכל ליהנות מיתרונותיו הרבים, עבור האדם, ועבור הטבע.

שמורות טבע מבט משווה

שמורות על פי רט"ג בהשוואה לשמורות על פי מסמך המדיניות למרחב הימי¹⁶

¹⁶ דקלה זיידמן, יחידת ה-GIS, החברה להגנת הטבע

ע"ר

החברה להגנת הטבע

שומרים. מחנכים. אוהבים